

ISSN 2181-922X

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN

LANGUAGE & CULTURE

O'ZBEKISTON

2025 Vol. 1

tsuull.uz
uzlc.tsuull.uz

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON:

TIL VA MADANIYAT

UZBEKISTAN:

LANGUAGE AND CULTURE

2025 Vol. 1

tsuull.uz

uzlc.tsuull.uz

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir: Shuhrat Sirojiddinov
Bosh muharrir o'rinbosari: Nozliya Normurodova
Mas'ul kotiblar: Ozoda Tojiboyeva
Sanjar Mavlyanov

Tahrir kengashi

Hamidulla Dadaboyev, Mustafo Bafoyev, Samixon Ashirboyev, Shodmon Vohidov (Tojikiston), Qozoqboy Yo'ldoshev, Farxod Maqsudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ulvi (Ozarbayjon), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jo'raqulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Dilorom Ashurova, Odinxon Jamoldinova, Ziyoda Teshaboyeva.

Tahrir hay'ati

Nazef Shahrani (AQSH)	Abdulaziz Mansur (O'zbekiston)
Elizabetta Ragagnin (Italiya)	Timur Xo'jao'g'li (AQSH)
Ahmadali Asqarov (O'zbekiston)	Tanju Seyhan (Turkiya)
Isa Habibbeyli (Ozarbayjon)	Xisao Komatsu (Yaponiya)
Akmal Nur (O'zbekiston)	Alizoda Saidumar (Tojikiston)
Akrom Habibullayev (AQSH)	Nikolas Kantovas (Buyuk Britaniya)
Bahtiyar Aslan (Turkiya)	Akmal Saidov (O'zbekiston)
Emek Uşenmez (Turkiya)	Mark Toutant (Fransiya)

“O'zbekiston: til va madaniyat” jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnal bir yilda to'rt marta chop etiladi.

Jurnalning maqsadi – ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: uzlangcult@gmail.com

Website: www.uzlc.tsuull.uz

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

Editor-in-Chief: Shuhrat Sirojiddinov

Deputy Editor in Chief: Nozliya Normurodova

Executive secretaries: Ozoda Tajibaeva
Sanjar Mavlyanov

Editorial board

Hamidulla Dadaboev, Mustafo Bafoev, Samikhan Ashirboev, Shodmon Vohidov (Tajikistan), Qozoqboy Yuldashev, Farhad Maksudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ülvi (Azerbaijan), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jurakulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Dilorom Ashurova, Odinakhan Jamoldinova, Ziyoda Teshabaeva.

Editorial Committee

Nazif Shahrani (USA)	Abdulaziz Mansur (Uzbekistan)
Elisabetta Ragagnin (Italy)	Timur Kozhaoglu (USA)
Ahmadali Asqarov (Uzbekistan)	Tanju Seyhan (Turkey)
Isa Habibbeyli (Azerbaijan)	Hisao Komatsu (Japan)
Akmal Nur (Uzbekistan)	Alizoda Saidumar (Tajikistan)
Akrom Habibullaev (USA)	Nicholas Kontovas (Great Britain)
Bahtiyar Aslan (Turkey)	Akmal Saidov (Uzbekistan)
Emek Üşenmez (Turkey)	Marc Toutant (France)

“Uzbekistan: Language and Culture” is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The journal is published four times a year.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results.

The authors' ideas may differ from those of the editors'.

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

Email: uzlangcult@gmail.com

Website: www.uzlc.tsuull.uz

MUNDARIJA

Lingvistika

Botir Elov, Oqila Abdullayeva, Mastura Primova

O'zbek tilida tabiiy tilni qayta ishlashdagi morfologik, sintaktik va semantik tahlil metodlari.....6

Günay Babayeva

Dil biliminde toplumsal cinsiyeti ifade eden kelimeler.....49

Adabiyotshunoslik

Zarina Rahmonova

Alisher Navoiy ga'zallarida poetik sintaksis hodisasi (professor Bahodir Sarimsoqov tadqiqotlari asosida).....64

Lütviyyə Əsgərzadə

Qulu Ağsəsin şeir – mətnlərinin analizi və yorumlanması.....78

Tarix. Manbashunoslik

Shamsiddin Kamoliddin

O'rta asrlardagi O'zbekiston xaritasi.....93

San'at

Sevda Beheshti

Navoiy she'riyatining miniatyuralarda aks etishi (Eron fondlaridagi miniatyurali qo'lyozmalar asosida).....125

CONTENT

Linguistics

Botir Elov, Oqila Abdullayeva, Mastura Primova

Morphological, Syntactic, and Semantic Analysis Methods in
Natural Language Processing in Uzbek.....6

Gunay Babayeva

Words expressing Gender in linguistics.....49

Literature

Zarina Rahmonova

The Phenomenon of Poetic Syntax in Alisher Navoi's Ghazals (Based
on the Studies of Professor Bahodir Sarimsoqov).....64

Lutviyya Asgarzada

Analysis and Interpretation of Gulu Agses' Poetry-texts.....78

History. Source studies

Shamsiddin Kamoliddin

Map of Uzbekistan in the Middle ages.....93

Art

Sevda Beheshti

Navai's Poetry as Reflected in Miniature Paintings (A Study of
Illustrated Manuscripts Preserved in Iranian Collections).....125

Qulu Ağsəsin şeir – mətnlərinin analizi və yorumlanması

Lütviyyə Əsgərzadə¹

Özet

Qulu Ağsəsin şeirləri ədəbi mətnlər, bütün ədəbi mətnlərə müəllifin yaradıcılıq aktıdır. Şairin etirafları və avtobiografiyasının bir hissəsini təşkil edən mətnləri eyni zamanda, düşüncələrinin, insana və Tanrıya olan sevgisinin inikasıdır. Şairin fikrincə kim olduğunu, haradan gəldiyini və hansı missiya ilə gəldiyini anlayan insan yaşamaq üçün ətdən və sümükdən ibarət bir cəsədə möhtac deyildir. O, yüksəklərdə uçan bir ruhdur (“can”), ölmür, sadəcə şəklini (“qəlbini”) dəyişir. Məqalədə, Qulu Ağsəsin “Görsən üşüyürsən...” kitabındaki fəlsəfi notlar üzərində yazılmış şeirlər mətn kimi, təhlilə cəlb olunur. Şeirlərin vəzninə, qafiyəsinə deyil, mənə yükünə toxunulur, şairin dünya, təbiət, insan, cəmiyyət və Tanrı haqqındaki fikirləri araşdırılır.

Açar sözlər: *Qulu Ağsəs, Şeir-mətnlər, analiz və yorumlama.*

Əsas mətn

“Ulduz” jurnalının redaktoru, Əməkdar jurnalist, Prezident təqaüdcüsü, şair Qulu Ağsəs “Nasir” jurnalına verdiyi müsahibəsində deyir: “Tərcümeyi-halı Hüseyn Cavidlə üst-üstə düşən ərəb filosof-şairi Cəbran Xəlil Cəbranın bir kəlamında deyilir: “Şairlə alim arasında bir zolaq var. Bu şəffaf zolaqdan əgər alim şairə sarı adlayırsa, o, müdrək, şair alimə tərəf istiqamətlənsə, o, dahi olur.” Mən həmişə aralıq bir zonada yaşamağın tərəfdarı olmuşam. İki əks qütbün arasında dayanmağa çalışıram. Hətta publisist yazılarımda da öz mövqeyimlə cəmiyyətin mövqeyi arasındakı mövqeyi qələmə almağa cəhd edirəm.” Bu mənim Qulu Ağsəs haqqında ikinci yazım olduğu üçün deyə bilərəm ki, mən ozolağı keçmişəm, şairə tərəf addımlayıram. Onun şeir dünyasının və ya sözdən qurduğu şeir sarayının 40 otağını da gəzəcəm. Bunlar ilkdir. Otağa girmək üçün

¹Əsgərzadə Lütviyyə – PhD, AMEA Nizami Gəncəvi ad. Ədəbiyyat İnstitutunun baş elmi işçisi.

E-mail: asgerzadelutviyye@yahoo.com

ORCID İD: 0000-0001-6359-4975

Alıntı için: Əsgərzadə, L. S. 2025. “Qulu Ağsəsin şeir – mətnlərinin analizi və yorumlanması”. *Özbekistan: Dil ve Kültür* 1: 78 – 92 .

qapı döyməkdir.

Qulu Ağsəsin şeirləri ədəbi mətnlər, bütün ədəbi mətnlərsə müəllifin yaradıcılıq aktıdır. Şairin mətnini-əsərini “dil açan şəxsiyyət” (S.Böv) hesab edən mütəxəssislərin qənaətinə, poeziyadakı hər bir söz müəllifin etirafı, onun avtobioqrafiyasının bir hissəsi” (Mandelştam) və düşüncələrinin, insana və Tanrıya olan sevgisinin inikasıdır. Mən Qulu Ağsəsin şeirlərini şeirdən çox, mətn kimi oxuyuram. Fikrimi vəznə, qafiyəyə yox, mənaya kodlaşdırıram. Şairin düşüncələri hopan misralarda inikas edənləri oxumağa çalışıram. Daha doğrusu, şairin dünya, təbiət, insan, cəmiyyət və Tanrı haqqındakı fikirlərini maraqla izləyirəm. Bir oxucu olaraq deyə bilərəm ki, Qulu Ağsəsin mətnlərini şeir kimi oxumaq bir başqa zövq verir. Amma mətn kimi oxuyanda bəzən bir misranın üzərində dəqiqələrlə düşünüb dururam. Şairin dünya, Tanrı, insan, cəmiyyət və s. haqqındakı düşüncələrini anlamağa çalışıram. Bu bütün insanları düşündürən məsləhətlərdir. Doğrudur, bu o qədər də asan olmur. Tam bir fikirdən yapışmaq istəyirsən ki, o biri misra səni başqa bir fikrə calayır. Bəzən Tanrı ilə ölüm eyni mətndə işlənir. Düşündürücü mətnlərdir.

Elə şeirlər var ki, pafos güclüdür, elə şeirlər var ki, qafiyələr inci kimi düzülüb. Mən daha çox dərin mənalı şeirləri oxumağı sevirəm. Dərin mənalı şeirlər yazmaq üçün Tanrı adamı, ruh adamı olmalısən. Hər ruh adamı söz adamı ola bilər, hər söz adamı ruhdan anlaya bilməz. Necə ki, hər sevən aşiq ola bilər, hər aşiq eşq əhli ola bilməz. Deyirlər “hər sufi aşiqdir, hər aşiq sufi deyil.” Hər şair eşqdən yaza bilər, hər şair eşqin mahiyyətinə yetişə bilməz. Sovet dövrü adamları olaraq biz eşq sözünün daha çox aşiq olmaq, sevmək kimi qəbul etmişik (çoxları üçün bu hələ də belədir). Halbuki var olmanın və ilahi var olmaya yetişmənin təməlində Eşq dayanır. O eşq ki hüsnə aşidir. Azərbaycan fəlsəfi şeirinin banisi, eşqi ilahi qaynağa bağlayan Nəsimiyə görə, Allah yaratdığı gözəlin hüsnünü hər şeydən gözəl yaratmışdı. O qədər gözəl yaratmışdır ki, sanki çöhrəsində “Mənəm həqiqət!” [Nəsimi 1972, 164] yazmışdır. Füzulinin “Rindü - Zahid” əsərində Rindin dedikləri də bu mahiyyətdədir: “Gözəllik Allah simasının aynasıdır, Allahı bulmaq istəyənlərin məqsədə çatmaları üçün yol göstərəndir. Camal Allah nurunun məzhəridir, əbədi feyzin mənşəyidir. O hər yerdə həqiqi gözəllik mənşəyi olur. Zənn etmə ki, gözəllik su və palçıqdan ibarətdir. Bəlkə gözəllik bir həqiqətdir ki, gözəl üzde aşkara çıxıbdır. Camal sahibi bir oyuncaqdır ki, camal göstərir” [Füzuli 2004, 47]. “Yuxuda uçan”, amma sevəndə elə gerçəkdə də uçan” şairi dünyanın cazibə qanunundan kənara

çıxaran” “camal sahibi.

Həminin düşündüyü, sirrinə yetişməyə cəhd etdiyi Tanrıya yalnız Eşqlə (hüsnə açıqlıqlə) yetişmək (mənəvi müstəvidə) mümkündür. Losevə görə, “Sevən insan Allahdır.” Yer üzünün “əşrəfi” olan insan yaradılmışların ən şərəflisi, varlıqların ən kamilidir. Nizami Gəncəviyə görə, insanın ən böyük dəyəri, böyük Yaradanla mənəvi və ruhi təmasa girə bilmək qabiliyyətinə malik olmasıdır. Nizamiyə görə, insan, Allahın lütfələrini görən, planetlərin mövcudluğu və hərəkətlərinin sirlərini anlayan, yaradılışı irəlilədən mələkdir: “Göydəki bütün ulduzlar insanın bir fəaliyyət vasitəsi olmaqdan başqa bir şey deyildir. Onların özlüyünü təmin edən işıq bizik. Yaradılışı irəlilədən mələk insandır. Yaradanın vəzifəsi isə yalnız yol göstərməkdir.” Şairin fikrincə kim olduğunu, haradan gəldiyini və hansı missiya ilə gəldiyini anlayan insan yaşamaq üçün ətdən və sümükdən ibarət bir cəsədə möhtac deyildir. O, yüksəklərdə uçan bir ruhdur (“can”), ölmür, sadəcə şəklini (“qəlbini”) dəyişir. “Rih” sözündən əmələ gələn ruh sözünün mənası “xəfif külək” deməkdir. “Ruh məkan və zaman xaricindədir, o hadisələrdə təzahür edir” (Səlahəddin Xəlilov). Yazımızı mətn, eşq, ruhdan başlamağımız təsadüf deyil. Şairin “Görsən üşüyürsən...” kitabındakı şeir-mətnlər də fəlsəfi notlar üzərində yazılıb. Bəzən ədəbiyyatı fəlsəfənin giriş qapısı da adlandırırlar, doğruymuş. Oxucu bəzən bir misranın mahiyyətini açmaq üçün fəlsəfəyə yönəlir.

Bu anlamda həm fəlsəfənin, həm də fəlsəfənin giriş qapısı olan ədəbiyyatın və sənətin insanın mənəvi təkamülündə, özünü dərk etməsində, kamilləşməsində, ruhun “katarisi”ndə rolu əvəzolunmazdır. Yunanca “filo” (sevmək) və “sofiya” (hikmət) sözlərindən yaranan “filosofiya” “hikməti sevmək” mənasını ifadə edir. Fəlsəfənin ədəbiyyatda əksi başdan-başa insanın özünüdərkinə yönəldən bir məktəbdir. Çünki fəlsəfə ilə hər kəs məşğul olmur, amma ədəbiyyatı hər kəs oxuyur, sənəti kütlə izləyir. İlk dəfə özünü “filosof” adlandıran Pifaqor, “Mən öz yerimi bilirəm. Bilirəm ki, hikmət yalnız Tanrı biliyidir və mənə ola bilməz. Mən ancaq hikməti sevə bilirəm», - deyirdi. Varlığa ən ümumi halda müraciət edərək onun mahiyyətini düşüncədə, təfəkkürdə axtaran Dekartsa, “Düşünürəm o halda varam”, - deyir. “Cübran Xəlil Cübran fəlsəfənin payına daha çox düşüncəni, şairlərin payına isə duyğuları aid edir: “Filosofun ruhu onun düşüncələrindədir, şairin ruhu – ürəyində!” Ancaq yalnız düşüncə ilə fəlsəfə hasil olmaz! Düşüncədən hasil olan elmdir. Fəlsəfə isə, ürəklə başın birliyi deməkdir. Daha çox haqq, həqiqət, gözəllik, xeyirxahlıq tərənnüm edilən romantik poeziya

ona görə romantikdir ki, burada fikir ürək çırpıntıları ilə ritmlənir, duyğuların qanadlarında adi şüur üçün əlyetməz bir qata yüksəlir. Yəni poeziya, fani dünyanın aldadıcı cazibəsinə uymayan, ondan uzaq duran, üzü haqqa doğru olan insanlar tərəfindən yaradılmışdı. Üzü Tanrıya doğru olanların, haqqa qovuşmaq eşqi ilə yananların yolu gözəllik və sevginin odunda qovrularaq böyük bir yoldan, eşq yolundan keçir” [Asgarzade 2020, 5].

“Sənsən hər yer, İlahi”, - deyə O’nun varlığını təsdiq edən, üzü haqqa doğru olan, fani dünyanın aldadıcı cazibəsinə uymayan, Qulu Ağsəsin poeziyası bütün hallarda bu fikirlərlə üst-üstə düşür və tamamlayır. Şairin dünyagörüşündə Tanrı, eşq, təbiət, insan və mən konsepsiyası vəhdət halındadır. Qulu Ağsəs poeziyası mövzu mündəricəsinə görə çoxşaxəlidir. Yazımızda şairin yaradıcılığında insan -Tanrı, insan - təbiət, varlıq-yoxluq və insan-cəmiyyət aspektindən yanaşmağa çalışacağıq, təbii ki, şairin öz düşüncələri ilə paralellər üzərindən.

Şair müsahibələrindən birində, “şeyrdə isə Allahla özüm arasında olanları tapıb yazmaq istəyirəm. Bütün bunları deməkdə məqsədim odur ki, yuxu ilə oyanmağım arasındakı müddət ən gözəl bir haldır mənim üçün. Çoxseriyalı, bəzən də rəngli yuxular görürəm. Ona görə də yuxudan adi həyata qayıtmaq mənim üçün çətin olur. Yuxudan ayılıb təzədən həyata qayıtdığıma görə yox, həmin aralıq məsafəyə görə Allaha şükür edirəm. Razılaşdığım bir məsəl də var: “İnsan hər axşam ölür, hər səhər təzədən doğulur.”

Bu barədə şairlə həmfikirəm. Bəziləri bu fikri qəbul etməyə bilər, ölümü qəbul edənlər, dirilməni qəbul etmirlər. Halbuki içində olduğumuz təbiəti hikmət gözü ilə izləsək, məsələn, ağacların hər qısdə ölüb, yazda dirilməsini, bunu görmək o qədər də çətin deyil. “Allahla özü arasında olanları tapıb yazmaq istəyənlər”, “çoxseriyalı, bəzən də rəngli yuxular görən”, yuxularında arayışında olduğu məqama və məkana yüksələn, “yuxudan adi həyata qayıtmaqda çətinlik çəkən” şair, yuxu adlandırdığı get-gəlləri o qədər gerçək yaşayır ki, “yuxudan ayılıb təzədən həyata qayıtdığına görə yox, həmin aralıq məsafəyə görə, Allaha şükür edir. Şair üçün yuxu ilə oyanmaq arasındakı müddət ən gözəl bir haldır.” Qulu Ağsəsin şeirləri Allahla arasında olan bağlardır. “Yuxu ilə oyanmaq arasındakı halların inikasıdır. Bu yolçuluqda yaşadığı hallar şairə, “İnsanın hər axşam ölüb, hər səhər təzədən doğul”duğuna inandırır. Bir haşiyə çıxaraq, uşaqlıqda anamla aramızda olan bir dialoqu xatırlatmaq istəyirəm. Anam hər keçə əlləri açıq, üzü göyə Kəlmeyi-şəhadət oxuyurdu: “Əshəduəlla ilahə illəllahƏshədu ənnə Muhəmmədən rəsulullah.”

Bir dəfə soruşdum, niyə hər gecə kəlmeyi-şəhadəti oxumasının səbəbini. Anamın cavabı qısa və konkret oldu: “Yatıb oyanmamaq da var. Yuxu ki var, ölümdür.” Bu sözləri duyunca heyrətlənmişdim, dha çox qorxmışdım, hətta uşaq düşüncəsi ilə bir neçə gün yatmaq istəməmişdim, birdən oyanmaram deyə. Mövzudan uzaqlaşmayaq. Dünya, kainat, təbiət başdan-başa heyrətdir. Heyrət deyincə, Füzuli babamızın “Heyrət ey büt, sürətin gördükdə lal eylər məni, Surəti-halım görən, surət xəyal eylər məni”, - misralarını xatırlamadan keçmək olmaz. Füzulini heyrəti O'nun möcüzəsindən doğduğu kimi, Qulu Ağsəsin də heyrəti dünyanı və Tanrını anlamaqdan, yuxularında uçduğu məkanın sehrindən keçir. Bu “uşuş”lar şairi daha da yaxınlaşdırır Tanrıya. Şair anlayır ki, “Nə əmək qılsan, xətdir qeyri-eşq! Ya Hu!-yalnız O! (Allah!)”.

Tanrının varlığına inandıqca onun yaratdıqlarına da inamı tamlaşır, başqa aləmlərin olmasına inanır şair:

*Mən ölümə gedər oldum,
Sən qal yaşa! Can sevdiyim.
Mən ÖLÜMƏ gedər oldum,
Sən qal yaşa! Can sevdiyim.
Ayrılığa dözərmisən?
Kələf açıb, söz düyəcəm.
Yenə məni gözlərmisən?
Səni orda gözləyəcəm... [Ağsəs 2024, 11].*

Aləmlərin olduğuna inanan şair üçün ölüm son deyil, başqa aləmə köç etməkdir. O aləmdə də sevgilisini gözləyəcəkdir. Bu görüş istəyi yalnız sevgili üçün deyil. Şair Qarabağda itkin düşən dostu Xaliqə yazdığı şeirdə də bunun vurğulayır. Şair, dostuna söz tapşırır, “ondan da adaşına deməsini” istəyir:

*Bəlkə veriblər səni,
Tanrının yaddaşına?
Mən sənə söz tapşırım,
Sən də öz adaşına [Ağsəs 2024, 92].*

*Nə olar, ayırmasın,
de ikimizdən məni!
Getdin?.. sənə yaxşı yol,
gəlməsən, gözlə məni... [Ağsəs 2024, 92].*

Şairin dostu ilə Xaliqə ismarışı onları ayırmaması istəyidir. Şairin itkin dostu həyatda deyilsə, “Tanrının yaddaşında”dır. Demək ki, nə vaxtsa, vaxtı gələndə “Tanrı yaddaşında” görüş var. Getdinsə,

sənə yaxşı yol” (yeni məkana uğurlama). “Gəlməsən, gözlə məni...” (yeni məkanda görüş). Bütün bunlar şairin bir başqa şeirində də təkrarlanır:

*“İşdi-qəzadı
səndən əvvəl ölsəm,
məni son mənzilə aparırlar görsən,
vəsiyyətimə əməl elə:
Arxamca su at,
uğur dilə.
Saçını yolma,
köksünü ötürmə.” [Ağsəs 2024, 104].*

Şairin vəsiyyətindəki detallar bizi başqa bir məcraya aparır. Ölüm aktı və ölümdən sonrakı mərhələlər, insanın suya tutulması, kəfənlənməsi, molla və Quranla son mənzilə yola salınması və s. bunlar normal və bildiyimiz rituallardır. Şairinsə, “işdi-qəzadı sevgilisindən öncə ölsə” son mənzilə uğurlananda ondan istədikləri bunlar deyil. Şairin ölümə münasibəti və son mənzilə uğurlanma arzusu qəbuledilmiş qanunlardan fərqlidir. O, sevgilisindən harada və necə basdırılmasını, neçə yas tutulmasını istəmir. “Arxasınca su atmasını, uğur diləməsini”, “açını yolub, köksünü ötürməməsini” istəyir.

Şair bilir ki, əzizini son səfərə uğurlayanlar, təbii ki bu məcburi deyil, ağı deyib, saç yolur, kədərə bürünüb köks otürür, ağlayır, ağladır. Qulu Ağsəs isə sevgilisinə onun arxasınca su atmasını, uğur diləməsini vəsiyyət edir. Adətən uzaq yola, səfərə çıxanda arxasınca su atılır, uğur arzulanır; “yolun uğurlu, su kimi aydın olsun!”, - söylənilir. Şair də səfərə çıxır, O, Tanrı yolçusudur. Ağsəs üçün ölüm son deyil, başlanğıcdır. O, gəldiyi yeri bildiyi kimi, getdiyi yeri də bilir. Şair torpağın altına getmir, Onu yaradanın – “Allahın yanına gedir.” Ölüm şair üçün Tanrıya qovuşmaqdır, ruhun aid olduğu yerə dönüşüdür. Varlıqda yox olmaqdır. O dünya dediyimiz yer yoxdur, başqa aləmlər var. Başqa aləmə uçuşlar var (ruhun aid olduğu yerə qayıtması var və s.), o aləmdə davam edən bir həyat var. Türklər buna uçmaq deyir. Ruhun uçuşu. Rəvayətə görə, Rumi özü rəqs edib oxumağı çox sevrmiş. Onun rəqs edərək vəcdə gəlməsi, “quş kimi göylərə uçmağı” barədə çoxlu rəvayət mövcuddur. Şamanlar da oxuya-oxuya qamlıq edərək Tanrı dərghasına yüksəldiklərinə inanırlar. Bu, ölümün fəlsəfəsini anlayanların yanaşması, başqa aləmlərin varlığının təsdiqi və ruhun ölməzliyinə inamıdır.

Şairin bəhs etdiyi ölüm aktı “Xəlqi tərək edib, xaliqə qoşmaqdır” [Cavid, 2007a, 256]. Bunun üçün sevgilisinə “faniyə uyma”magı, arxasınca su atıb uğurlanmasını, “ürəyinə ayrı şey gətirməməsini”

vəsiyyəti edir. Qulu Ağsəsin bu uyarısında, bütövlükdə dünya, olum, ölüm, fanilik və s. samanizmin, sufizmin izləri var. (Hər keçə yuxuda uçan şair və üzü göylərə qamlıq edərək tanrıya yüksələn şaman). Sufi düşüncəsində ölüm ancaq bədənin ölümüdür. Ruh Tanrının insana əmanətidir, zülmətdən xilas olub nura çatmaq, həqiqi və əbədi həyata başlamaq üçün Tanrıya dönüşüdür-uçuşudur. Misralarında “sənsən hər yer, İlahi”... (Q.Ağsəs) pıçıldayan şairin uçuşu Tanrı qatınadır. Uçuşun mübarək, şair!

Deməli, ölüm, insanı dosta, sevgiliyə-Tanrıya qovuşdurur. Şairin getdiyi məkan Allahın yanındır:

*“Allahın yanına gedirəm
ürəyinə ayrı şey gətirmə”* [Ağsəs 2024, 104].

Nə gözəl və əmin bir ifadədir: “Ürəyinə ayrı şey gətirmə, Allahın yanına gedirəm!”

Ölümü - “son nəfəs”i “borc” sayan şair, ölümə bir can borclu olduğunu da bilir, ölümün qaçılmaz olduğunu da. Onun üçün Tanrıya qovuşmaq aktı saydığı ölüm, həm də Tanrının bəndəsini yoxlanışdır.

*“Hərəməz borcludu bir can ölümə,
Ölsək də, tapmırıq əncam ölümə.
Tanrı qırmır bizi... Ancaq ölümə
yoxladır”* [Ağsəs 2024, 97].

“Son nəfəs”ni verib getdiyi yer, həm də ilk nəfəsinin verildiyi yerdir. Şair, bu müqəddəs duyğularla Allah qatına yüksəlir. Bu yox olma Tanrıya “can atan” şairin arzu etdiyi görüşdür. Bu “can atma” Haqqa yetişməkdir. Allahla, dostla, sevgili ilə vüsəldir:

*“Eşit, yoldadı artıq, çapır cin atım Sənə,
Söz atıb-tutammadım...
İndi can atım sənə...”* [Ağsəs 2024, 110].

Şairin Tanrıya can atması özünüdürkdür, varlıqda yox olmaq istəyidir. Həyatın mənasını anlamaq, insanın Dünya adlı gəmidəki, olumla ölüm arasındakı (bəzən buna qaşla-göz arasındakı həyat da deyirik) missiyasını anlamaqdır. Qədim Delfi məbədinin baştağında yazılır ki, “Ey insan, özünü dərk et. Özünü dərk et ki, O’nu da dərk edəsən! Özünü dərk etmədən O’nu dərk etmək olmaz. O’nu, varlığı, Yaradanı dərk edən Qulu Ağsəs, Yaradanı-Varlığı qəbul və təsdiq edir, insanın alın yazısına inanır. Olum kimi ölümü də qəbul edir:

*Bir işimiz getməksə,
Bir işimiz gəlməkdə.*

İkicə möcüzə var:

yaşamaqdı!

ölməkdil!... [Ağsəs 2024, 164].

Olum və ölüm... həyatın fəlsəfəsi. Olum varsa, ölüm labüddir. Yəni insan dünyaya gəldiyi gündən öləcəyini bilir. Hətta ömürü, ölümü ondan əvvəl yazılır. Bunu anlayanlar, ölmədən öncə ölənlər var. Hələ də sivilizasiyanı qəbul etməyən kiçik bir qəbilədə hər yeni körpə doğulanda məclis qurub ağlaşırlar. Dünyaya bir fərd də gəldi, ölümü dadmaq üçün. Bizdə əksinədir, doğulanda ölümü düşünmürük, şənlənirik. Fatalist olduğum üçün düşünürəm ki, hər doğulan insanın alın yazısı var və ona yazılan taleyi yaşayır. Fatalist olmamasına rəğmən, Qulu Ağsəslə eyni düşüncəni paylaşırıq. Alın yazısının insana qoyulan addan öncə yazılmasına işarə edir. Alın yazısını Tanrı yazır, ad uşaq doğulandan sonra verilir. Doğrudur, adlarda da mistiklik olur bəzən. Yəni hər kəs ona yazılan tale ilə dünyaya gəlir və dünyaya qalmaq üçün deyil, getmək üçün gəlir ("Gələn qalmaz, gedən gəlməz, əcəb sirr"). Ölmədən öncə ölənlərdən olan Qulu Ağsəs "əcəb sirr" in sirrinə vaqifdir. O'nu dərk etdikcə şairdə Yaradana və yaratdıqlarına "şükür" yaranır:

Şükür o göydəki ismin halına,

Şükür yağışına, şükür qarına.

Şükür – adımızı öz jurnalına

Əcəl – adqoydudan qabaq yazdırıb... [Ağsəs 2024, 3].

Şairin "Ağsəs" soyadı (təxəllüsü) atasının adıymış (ilk dəfə duyuram bu adı, Ağsəs). Bu ad da mistiktir, mənəcə, Ağsəs... Bəzi şeirləri fəlsəfi suallar və onlara verilən cavablar üzərində qurulan Ağsəs, şeir-mətnlərində bizi də adının daşdığı ağ səsə, ağ ünə şərik edir, ruhumuzu nurlandırır, üzümüzü Tanrıya istiqamətləndirir.

"Əgər fəlsəfə yoldadırsa, ən yaxşı yoldaş ədəbiyyat olacaq" (Karl Jaspers). Qulu Ağsəsin şeir-mətnlərində "fəlsəfə yoldadır, ədəbiyyat ona yol yoldaşlığı edir." Şair düşünür, düşüncələrində vardığı məkanın varlığını misralarında poetikləşdirir. O'ndan, dünyanın sirrindən, aləmlərin varlığından xəbərdar olduğunu mətnlərində inikas etdirir. Yerlə göy arasında əlaqənin olduğunu təsdiqləyir. Zətən şairlik bir az da göylə əlləşməkdir. Günəşə gülümsəyib, Ayı sevməkdir. Ulduza göz vurub, Tanrı ilə həsb-hal etməkdir. Düşünürəm ki, M. Müşfiqin "Bu yerlə çarpışan, göylə əlləşən. / Dostdan, aşınadan necə əl çəkim" (Müşfiq, 2004 : 128), - misraları fikrimizin möhkəmlənməsinə xidmət edə bilər.

"Göylə əlləşən" şair, vərəqlərlə söhbət edir, onları qarşısında zəmi kimi görür. Yaradılışdan və yaradıcılıqdan xəbər verməyən söz

yazmaq istəmir. “Dünyanın düz vaxtları”nı xatırlayır:

*“Dünən
Dünyanın düz vaxtlarını göstərirdilər,
Səni
göstərirdilər
Allah...
“Retro”da [Ağsəs 2024, 152].*

Oxucu olaraq şairin xatırladığı “dünyanın düz vaxtı”na fikir yolçuluğu etdim. Uşaqlıqdan yaddaşıma yazılanlar “Retro” kimi ötüb keçdi göz önümdən. Anam hər gecə bizə nağıl deyərdi (bizdə bu bir ənənə idi, sonralar mən də hər gecə övladlarıma, nəvələrimə nağıl söylədim. Dünən söylədiyimiz və ya dinlədiyimiz nağıllardakı bir çox mümkünsüzlər bu gün gerçək oldu. Bu bir başqa yazının mövzusudur). Hər dəfə nağıl belə başlayırdı: “Biri var idi, biri yox idi, Allahdan başqa heç kim yox idi.” İlk dəfə Allah sözünü anamım söylədiyi nağıllardan belə duymuşam. O günlər artıq keçmişdir, abstrakt bədii ifadə ilə desək “Retro”dur. İndi övladlarına nə nağıl deyən analar var, nə də Allahı yada salan insanlar (istisnalar xaric). Şairin də bəhs etdiyi vaxlar, insanların Allahı öldürmədiyi, Allahın bəndəsini unutmadığı vaxtlardı.

Fridrix Nitsşenin “Tanrı Öldü” elanının üstündən bir əsrdən çox vaxt keçsə də, əminəm ki, onda insanlar içindəki Allahı bugünkü qədər öldürməmişdi. İndi dünyanın öz allahları var. Silah allahları, müharibə allahları, söz allahları və s. Allahsız məmləkətdə - dünyada hər kəs öz işindədir. Bəzən tez-tez eşidirik, “Tanrı bizi unudub” ifadəsini. “Dünya qan çanağına dönüb. Dünyanın mizan-tərəzisi pozulub. Bunu düzəltməyə ancaq O`nun gücü, qüdrəti çatar. O isə susur.”

Bizmi Allahı öldürmüşük, yoxsa Allah bizi unudub? Tanrının ədalətsizliyə, haqsızlığa, müharibəyə, zillətə susması şairi özündən çıxarır. O`nu köməyə çağırır, əsərinə - dünyana sahib çıx, - deyə. Bəlkə Allahı unudan bəndələrin günahı ucbatından Tanrı sağırlaşıb? Bəlkə tövbə etmək lazımdır? Doğrudur, tövbə qapısı açıqdır, ancaq Tövbə etməyə təmiz yer qalmayıb. Şair günahlarını yumaq üçün təmiz yer axtarır. Günahlarından arınıb, paklaşmaq istəyir, həqiqətə yaxınlaşmaq istəyir. Bu yolda O nə desə razıdır:

*Gedib tövbə eləməyə mənə yer ver, İlahi,
Elə yer ki, baxım görüm Sənsən hər yer, İlahi!
Günahımı nəylə desən, razıyam, yuyum orda,
Əgər gücün çatsa, məni özündən doyur orda [Ağsəs 2024, 13].*

Qulu Ağsəs, Tanrı möhtacıdır. Şair, Ona müştəqdir. Onun məhrəmi də, yaxını da, doğması da, həmsöhbəti də, duası da, bəzən umu-küsüsü, bəzən üsyani da Tanrıdır. Şair, hər an O`nu düşünür:

*Düşündüm görən O neynir,
Hardan tapır dincliyi?
Gecə Ona, gündüz Ona,
Saat Ona işləyir... [Ağsəs 2024, 41].*

Bəzən düşünürəm ki, yalnız insanların deyil dünyanın da taleyini yazan, yönəldən var. Görəsən, müharibələri, salğınları kim yazıb dünyanın taleyinə? Allahı içində öldürənlərmi? Bütün bu suallar şairi də düşündürür. Baş verənləri, yaşananları anlamaq istəyir. Nədən? Nə üçün? Bu suallara cavab tapmağın yolu O`ndan keçir. Şairin tez-tez Tanrıya müraciəti də bu suallara cavab tapmaq istəyidir. Bu düşüncələr, dünyanın və Yaradanın hikmətinə yetmək cəhdləri Qulu Ağsəsin poeziyasında fəlsəfi qatı dərinləşdirir. Şair fəlsəfi düşüncələrini poetikləşdirir. O, bütöv bir şeirini bu mövzuya həsr etməsə də, simiotiklərlə, detallarla sözlə hördüyü xalısına bir işarə-ilmə atır. Atasını xatırlayanda göyə baxması, ağacların ölüb-dirilməsi, dünya üç qismə ayrılması; göy, yer, yerin altı. və s. Bunlar sufizmin, şamanizmin izləridir: “Qış günü soyuqdan ölən ağacın, / Yasına mart ayı yarpaq yazdırıb.” Vəya: “Küllü-aləm, / bəni adəm, / göyün yeddi qatı, torpağın altı... [Ağsəs 2024, 169].

Şeir dediyimiz şey, sözlə yaranan kiçik saraylardır. Söz hər adama verilmir, hər adam sözdən sənət əsəri yarada bilmir. Qulu Ağsəs sözün dilini bilir, sözü fəlsəfə ilə yoğura bilir, sözə can verir, düşüncəni poetikləşdirir. A. Ağsəs üçün şeir sirdir:

*Əkinçinin
havaya atdığı
bir ovuc toxumdu ulduzlar –
bar vermədiyindən qızarar.
... Şeir sirdi, Adam,
sirri bağırılmazlar –
ulduzlardan utan [Ağsəs 2024, 50].*

Cavid sovet dövrü ən zəif əsəri sayılan “Afət”də bir az panteistcəsinə bu “sirrə” toxunur: “Şe’r!.. Musiqi!.. Din!.. Dünyada yalnız bir şeir, bir musiqi, bir din mənbəyi var ki, o da təbiətdir, şe’rmi istərsin? İştə aşıqların iltirabı, filosofların düşüncəsi, öksüzlərin göküs keçirməsi, kimsəsizlərin göz yaşı, yıldızların səfvəti, qürubun məhzunluğu, gecənin sükutu, fəzanın dərinliyi hər birər şe’rdir. Əvət, hər ah, təbəssüm, hər inilti, hər fəryad; hər fırtına,

hər girdab, birər şe'rdir. Musiqimi istərsin? Çayların, ırmaqların ninnisi, dənizlərin, çağlayanların vəlvələsi; arslanların, yıldırımların gurlaması; xəfif rüzgarların zümzüməsi; yapraqların, çiçəklərin öpüşməsi; bülbüllərin, ishaqların ötüşməsi həp birər musiqidir. Vurğun gönüllərin acı tərənəsi; minimini çocuqların tatlı qəhqəhəsi, körpə quzuların mələməsi həp birər musiqidir. Dinmi istərsin? İştə hər yıldızın incə təbəssümləri, hər günəşin yıldızlı baqışları" [Cavid 2007b, 130]. Hər şeyi təbiətdədir, təbiət isə Tanrının şah əsəridir. Tanrının əsəri olan Ay, Günəş, ulduzlar birər birər sirr deyilmi? Şirr çoxdur, mübhəmlik çoxdur, amma sirr açmazlar, adı üstündə sirr!!! Sirri xuda!!! Amma sirr hər zaman cazibədir. Gecənin sirri var, gündüzün işığı. Arayışda olan şair, göyün sirrini açmaq üçün sözə sığır. Bəzən sözün belə gücü çatmır bu sirri açmağa. Bu baxımdan şairin gecə və gündüzün poetik ifadəsi də çox fəlsəfidir:

Gecə –

səhəri su kimi üzünə çəkər,

Gündüz –

gecənin çiyindən ulduzları sökər.. [Ağsəs 2024, 43].

Gecə olmasa, gündüz, gündüz olmasa gecə olmaz. Hər gün yaşadığımız, izlədiyimiz bu hadisəni şair, heyrətamiz bir metafora ilə canlandırır: "Səhəri su kimi üzünə çəkər". Yadıma anamın hər gün duadan öncəki müraciətləri düşür: "Ey gecənin, gündüzün sahibi, Allah", "Ey aləmləri yoxdan yaradan, Allah!" "Gecə və gündüz, günəş və ay yaradanın dəlillərindəndir. Əgər siz Ona ibadət edirsinizsə, onda günəşə və aya səcdə etməyin, onları yaradan Allaha səcdə edin." "Gecə-gündüz" Varlığın dərki üçün açılan minbir qapıdan biridir. Yetər ki insanın o qapını aralamağa qüdrəti çatsın. Qulu Ağsəs bu qapıları aralamağa qüdrəti çatan şairlərdəndir. O, şeirlərində qapısını döyür. Bütövlükdə, Qulu Ağsəsin şeir məkanı yerlə-göy arasındakı məsafədir. məkandır. Bu məkandakı yolçuluğu özünü tapmaq, "təzədən kəşf etməkdir." Tanrı ilə dərdləşməkdir:

Bəs Allah, qardaşım, Allah?!

Hər şey insanınmı əlindədi?!

Yox, atam, yox!

Bayaq soruşdun ki, nə var, nə yox; Allah var, Allah!

Yoxu var, varı yox eləyən..."

"Yoxu var, varı yox edən. [Ağsəs 2024, 43].

Aləmləri yaradan, "varı yox, yox var edən", insanı yaradan və yox edənin sirrinə vaqif olmağa çalışan şairin ruhu filosof şair H.Cavid əfəndinin Azərini xatırladır. Azər kimi şairin də ruhu O`nu

özləyir: “Ey varlığı yox, yoxluğu vardan daha dilbər! Ruhim səni izlər. Lütf et, o gözəl çöhrəni bir an mana göstər, Könlüm səni özlər” [Cavid, 2007b : 8]. oanteist düşüncəyə görə, Tanrının çöhrəsini görmək üçün təbiəti seyr və idrak etmək yetərlidir. O` hər yerdə vardır. Şair, “Həzərat!” müraciəti ilə başlayan şeirində bu sirri, bütövlükdə həyat adlandırdığımız məkanın sirrini açmaqda, sirr olaraq saxlamağa üstünlük verir:

*Həzərat,
cəmi üç suala
cavabdı həyat:
Kim?
– Heç kim!
Hara?
– Heç hara!
Nə vaxt?
– Heç vaxt! [Ağsəs 2024, 4].*

Bunu mətnə çevirsək, belə də oxuya bilərik. Biz kimik? - “Heç kim”ik. Hara gedirik? “Heç hara!” Nə vaxt? Heç vaxt? Gəlişimizi bilmədiyimiz kimi, gedəcək vaxtımızı da bilmirik. Şairin “dilindən düşməyən Tanrı, həm də “ən gözəl cəllad”dır:

*Dilimdən düşmür bir ad
n.ö.q.t.ə.l.ə.r.
Tanrı dan gözəl cəllad
n.ö.q.t.ə.l.ə.r.
və ya
yel vurduqca tökülür
n.ö.q.t.ə.l.ə.r.
“Göy suala” bükülü
n.ö.q.t.ə.l.ə.r.
Qələm-varaqdı bir də
n.ö.q.t.ə.l.ə.r.
Göydə Allahdı, yerdə
n.ö.q.t.ə.l.ə.r. [Ağsəs 2024, 10].*

Tanrı insanın alın yazısını, ölüm saatını yazan “gözəl cəllad”dır. “Göy suala bükülü” bəhs etdiyimiz kimi “sir”dir, “Tanrının bir adı da: Sual”dır. Göydə Allahdı, yerdə n.ö.q.t.ə.l.ə.r. bəndələr ola bilər.

*Şairin bütün sözləri
Tanrıya ünvanlanır:
Günün necə keçir barı,*

Can verib, can almağnan? [Ağsəs 2024, 128].

Şair özünü Tanrıya qul sayır. Tanrını şəxsləndirir, həsb-hal edir, bəzən ərklə, bəzən sevgilə, bəzən üsyanla:

*Neynəsən, sevirəm səni,
Qulunam, gəl, min boynuma.
Bu şeiri də Sən yazmısan,
Babalı mənim boynuma* [Ağsəs 2024, 128].

Tanrı hər anında O'a söykənən şairin yanındadır, həmsöhbətidir, sirdaşıdır. Bu mənada şairin "Radiodan çağırısam, Allah, eşidərsənmi?" şeiri düşündürücüdür:

*Radiodan çağırısan, Allah, eşidərmisən,
Çıxırsanmı gəzməyə efir sahillərində?* [Ağsəs 2024, 110].

Şairin Tanrı eşqiylə yazdığı şeir-mətnləri Tanrı-Söz- Şair üçbucağında yaranır. "Başlangıçda söz vardı. Söz Tanrı ilə birlikdəydi və Söz Tanrıydı." Söz Tanrı, şairlər Sözü-Tanrının xidmətkarlarıdır. Təbii bunu hər şairə aid etmək fikrindən uzağıq. Şair, özü də bir müsahibəsində belə cavablandırır: "Orta məktəbin hümanitar fənlərini yüksək qiymətlərlə oxumaqla, Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirməklə şair olmaq olmaz. Bilirsən, şairlik hava kimidi: gah olur, gah da olmur. Hava yoxdursa, ölməlisən, yaşıyırsansa, deməli hava var. "Senzuranın yoxluğu, kütləvi kitabların nəşri ilə nəticələndiyi kimi, "şairlər ordusu"nun yaranmasına da rəvac verdi. Hər yazılan şeir şeir olmadığı kimi, hər şeir yazan da şair deyil. Qulu Ağsəs doğuluşdan şairdir. Özünün dediyi kimi, "əlində qələm, gözündə eynək doğulub." Doğuluşdan şair doğulduğu üçün Qulu Ağsəsin mətnləri fəlsəfidir. Oxucunu düşündürür. "Bəzən bircə söz də fırtına qopara bilər" (F.Nitsşe).

Nəticə

Tanrı haqqındakı düşüncələrini misralarına pıçıldayan Qulu Ağsəsin şeirləri Tanrıyla etdiyi həsb-haldır, Tanrıya edilən dualardır, etiraflardır, Tanrıya sığınmadır. Bu müsahibələrindən birində şairə verilən "Allaha inanırsınız? – sualına verdiyi cavabında da öz əksin tapır: "Əlbəttə. Ona necə inanmamaq olar?" Allaha inanan şair üçün "Yaradıcılıq yol getmək kimidir, məsafə qət etməkdir. Uşaq vaxtı bir şeyə marağım var idi – kəndimizdən görünən "yerlə göyün birləşdiyi" yerə qaçırdım. 3-5 km qaçandan sonra ordan baxırdım ki, indi evimizin yanında göylə yer birləşib. Bir də o üzə gedirdim. Həmişə gedirdim, gedirdim... Heç vaxt yerlə göyün birləşdiyi yerə

çata bilmirdim. Mənim üçün Allah da, mütləq həqiqət də, sözün yuvası da ilğim kimi uzaqdadır. Həmişə yerlə göyün birləşdiyi yerə getmək istəyirəm. Və hər dəfə gedəndə görürəm ki, əlim boşa çıxır.”

Deyirlər ki, sevgi ilğim kimidir. Sən yaxınlaşdıqca o uzaqlaşır. Bu sevgi ilə həqiqətə çatmaqdır. Şair üçün də “Allah da, mütləq həqiqət də, sözün yuvası da ilğim kimi uzaqdadır.” Yaxınlaşdıqca O` daha yüksəlir, şairi yerlə göyün birləşdiyi yerə dəvət edir. Yüksəlişə, özünüdərəkə səsleyir. Tanrıya yüksəlişin mübarək olsun, şair!

Ədəbiyyat

Ağsəs, Q. 2002. *Sənsən hər yer...* Bakı: Adiloğlu.

Ağsəs, Q. 2024. *Görsən üşüyürsən...* Bakı: Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya MMC.

Asgarzade, L. S. 2020. *Reflection of Philosophical Ideas in Huseyn Javid's work.* Universidad y Sociedad, 12 (3): 141-150.

Cavid, H. 2007a. Əsərləri. 5 cildə II c., Bakı: Elm.

Cavid, H. 2007b. Əsərləri. 5 cildə, III c., Bakı: Elm.

Füzuli, M. 2005. Əsərləri. VI cildə.1 c. Bakı: Şərq-Qərb.

Xəlilov, S. 2009. *Cavid fəlsəfəsi* (2-ci kitab: klassik Şərq və müasirlik). Bakı: Nurlar.

Mikayıl Müşfiq. 2004. *Seçilmiş əsərləri.* Bakı: Şərq-Qərb.

Modern. Az. 2014. *Qulu Ağsəs: “Bizdə aşiq yoxdur» (az.).* news.milli.az. 17:24, 17 yanvar.İstifadə tarixi.

Nəsimi. 1972. *Fars divanı.* Bakı: Maarif.

Analysis and interpretation of Gulu Agsa's poems – texts

Lutviyyə Asgarzadə¹

Abstract

Gulu Agses's poems are literary texts, and all literary texts are the author's creative act. The poet's confessions and texts, which are part of his autobiography, are at the same time a reflection of his thoughts, his love for man and God. According to the poet, a person who understands who he is, where he came from, and with what mission he came, does not need a

¹*Askerzadeh Lütviyyə* – PhD, senior researcher of the Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS.

ORCID ID: 0000-0001-6359-4975

E-mail: asgerzadelutviyye@yahoo.com

For citation: Askarzade, L.S. 2025. “Analysis and interpretation of Gulu Agses' poetry-texts”. *Uzbekistan: Language and Culture* 1: 78 – 92.

body made of flesh and bones to live. He is a spirit flying high (“soul”), he does not die, he just changes his form (“heart”). In the article, the poems written on philosophical notes in Gulu Agses’s book “Gorsen Uşuyürsen...” are analyzed as texts. It is not the weight and rhyme of the poems, but the load of meaning, and the poet’s ideas about the world, nature, man, society and God are examined.

Key words: *Gulu Agses, Poems, analysis and interpretation.*

References

- Ağsəs, Q. 2002. *Sənsən hər yer...* Bakı: Adiloğlu.
- Ağsəs, Q. 2024. *Görsən üşüyürsən.* Bakı: Təhsil Nəşriyyat-Poliqrafiya MMC.
- Asgarzade, L. S. 2020. *Reflection of Philosophical Ideas in Huseyn Javid’s work.* *Universidad y Sociedad*, 12 (3): 141-150.
- Cavid, H. 2007a. *Əsərləri.* 5 cilddə II c., Bakı: Elm.
- Cavid, H. 2007b. *Əsərləri.* 5 cilddə, III c., Bakı: Elm.
- Füzuli, M. 2005. *Əsərləri.* VI cildə.1 c. Bakı: Şərq-Qərb.
- Xəlilov, S. 2009. *Cavid fəlsəfəsi* (2-ci kitab: klassik Şərq və müasirlik). Bakı: Nurlar.
- Mikayıl Müşfiq. 2004. *Seçilmiş əsərləri.* Bakı: Şərq-Qərb.
- Modern. Az. 2014. *Qulu Ağsəs: “Bizdə aşıq yoxdur”* (az.). news.milli.az. 17:24, 17 yanvar. İstifadə tarixi:.
- Nəsimi. 1972. *Fars divanı.* Bakı: Maarif.